

Az avar hring aranya

Szőke Béla Miklós

A

Kr. u. 796. esztendő

elején arról ad hírt a *Frank Biro-*

dalmi Évkönyvek (Annales regni Fran-

corum) című munka, hogy Erich friauli dux,

azaz herceg a szláv Wonomyr vezetésével Pan-

nóniába küldte az embereit, ahol az avarok régóta

békében hagyott *hringjét* [azaz feltehetően erődí-

tett központját – a szerk.] kifosztották, mivel az ava-

rok vezetői az egymással vívott „polgárháborúban”

kimerültek. Erich „a korábbi uralkodók kincsét, amit

évszázadok alatt felhalmoztak”, elküldte (Nagy) Ká-

roly frank királyhoz (768–814) Aachenbe, ahol már

a kincsek érkezésének hírére egy kincseskamra épí-

tésébe kezdtek. Károly a kincsek nagy részét végül

az észak-franciaországi Abbeville melletti Centula

Szent Richarius (Richier) bencés monostorának lai-

kus apátjával, Angilberttel Rómába, „az *apostolok*

küszöbéhez” küldte, a maradékot pedig hívei, egy-

házi és világi emberek között osztotta szét.

A rablott kincs nagyságáról csak az angolszász évkönyvekből értesülünk. Ezek szerint Erich 15 szekérenyi rakományt – aranyat, ezüstöt és értékes tiszta selyempalástokat – vitt Aachenbe. A szekereket négy-négy, más forrás szerint két-két ökör húzta. Mivel a kagáni székhelytől (ennek helyéről lásd alább) Aachenig mintegy 1500 km-t kellett megtenni – egy hasonló szekérkaraván által megtett távolság erőltetett menetben sem lehetett napi 20–30 km-nél több, de az egyre romló időjárás és a helyenként járatlan utak miatt, különösképp az Alpok hágói közt haladva a napi átlag sokszor még ennél is kevesebb lehetett –, így legkevesebb 70–75 nap kellett ahhoz, hogy a rakomány célba érjen. Mivel 795 decemberének elején-közepén már Aachenbe ért a kincs, ezért a kagáni székhelyet legkésőbb szeptemberben el kellett foglalni.

A kincsből a pápán és Károly

szűkebb udvari környezeten kívül jutott a szövetséges királyoknak is. Így pl. Károly főtanácsadója, Alkuin arról számolt be barátjának, II. Paulinus aquileiai patriarchának, hogy Liutgard királyné, Károly király alemann származású második felesége (794/796–

800) két arany karperecet juttatott neki a kincsből, azért, hogy papjaival imádkozzon érte; Offa, a dél-angliai Mercia uralkodója (757–796) pedig egy övet, egy „hun” kardot és két selyempalástot kapott Károlytól.

Sajnos az elrabolt kincsből egyetlen darab sem maradt a jelenkorra. Egyedül a svájci Saint-Maurice d’Agaune-kolostor aranyból készült kannája, az úgynevezett Nagy Károly-kanna (*Aiguière de Charlemagne*) zománcdíszeiről tételezik fel, hogy azokat talán a kaganátusból zsákmányolták. Ezeket Alföldi András egy avar jogar részeinek tartja, és a korai iszlám Közel-Kelet egyik nagy művészi központjából szár-

Nagy Károly (768–814)
(Albrecht Dürer festménye)

maztatja. Ezzel szemben Günther Haseloff szerint a kanna a Karoling reneszánsz egyik műremeke, és a 9. század közepe táján készülhetett, zománcdíszeit pedig egy, a 8. században elterjedt és kedvelt kannatípushoz tartozó, valószínűleg magából Bizáncból kikerülő edényről szerelték le, s tették a Saint-Maurice d'Agaune-kolostor kannájára.

A korabeli uralkodók gazdagságát jellemzi, s egyúttal az avar kincs korabeli nagyságát segít megérteni, hogy II. Chilperich burgund király (473–493) 490 körül 50 kocsi megtöltő hozománnyal küldte a lányát Rigunthet Rekkared vizigót herceghez. Zémarkhosz bizánci követet pedig 568-ban a nyugati türk kagánnál tett látogatásakor három napon három különböző dízsátorban fogadta a türk uralkodó, amelyekben az arany trónszék mellett egy egész raktárnyi aranyedényt, kancsókat, hordókat, pávákat, ezüstitálakat, tányérokot, állatfigurákat láthatott. Elgondolkodtató Bálint Csanád számítása is, aki a korszak kiemelkedő

Az aacheni katedrális

Az ún. Nagy Károly-kanna (előlről és hátulról)

Nagyszentmiklósi kincs 2. korszak, szemmury (galvanoplasztikai másolat – MFM, Szeged, 2019)

aranykincseknek, a nagyszentmiklósi kincsnek (amelynek 23 edénye közel 10 kilónyi aranyból készült) bizánci solidusban mért egyenértékét (kb. 2180 solidus) vetette össze az avar kagánnak a 7. században évente kifizetett bizánci aranyadó összegével: ezek alapján „az avarok kezdetben évente 20 db, a 7. század elején már 60–70 db, összesen kb. 2000 db »nagyszentmiklósi kincset« (=46.000 aranyedény!) tudtak volna készíteni”. Ezért is megfontolandó Csentes Péter észrevétele, miszerint a források a rablott kincset sehol nem

nevezik a kagán kincsének. A *Birodalmi Évkönyvek* utalása is csak áttételes, amikor úgy fogalmaz, hogy az „a korábbi királyok kincse, amit hosszú évszázadok alatt halmoztak fel”. Ezért szerinte nem is a kagán „kincses kamráját” fosztották ki, hanem csak a *hringen* belül, a kagán közvetlen környezetébe települt főurak udvarházait, és azokból gyűjtötték be az Aachenbe vitt kincseket. Ebben az összefüggésben érdemes arra is emlékezni, hogy bár a 791-ben kitört frank-avar háború egyik indoka az volt, hogy az avarok feldúlták és kirabolták az egyházaikat, az Erich-féle „kommandós akció” során megszerzett kincsben mégsem említenek egyetlen egyházi tárgyat sem.

Az *Annales regni Francorum* 796. évi beszámolójában a *hring* kirablásáról szóló latin szöveg fordítható úgy is, hogy „Erich, miközben kiküldi embereit Wonomyr vezetésével Pannoniába, kifosztatja a *hringet*”, de úgy is, hogy Erich „Wonomyr emberei által fosztja ki a *hringet*”. Az előbbi esetben elterelő hadművelet lehet Wonomyr seregmozgása, az utóbbi esetben azonban

Einhard, Nagy Károly életrajzírója

neki magának jut a feladat, a *hring* kifosztása.

Mindenesetre Erich friauli *dux* neve ezzel az akcióval vált ismertté, ő küldi, vagy inkább kíséri a kincseket Aachenbe. Sokan azonban úgy tartják, hogy ő a tényleges hadvezére Károly fiának, az akkor még csak 14 éves Pippinnek, és ő vezeti Pippin korábbi, 791. évi, Itáliából kiinduló támadását is az avarok ellen. Erich felső-Rajna-vidéki alemann családja ahhoz a Karoling-politikát már

a 8. század közepétől aktívan támogató nemesi körhöz tartozott, amely Észak-Itáliában szerzett birtokokat, és ott fontos posztokat töltött be, mint maga Erich, akinek uralmi területe, Ceneda nyugat felé a Livenza folyócskán túl egészen a Piavéig terjedt ki.

Wonomyr származása és rangja már bizonytalanabb. Van, aki szerint a Kulpa–Mura–Száva-vidéken lakó szlávok főnöke (Bóna István), s van, aki karantán szláv fejedelemnek tartja (Szádeczky-Kardoss Samu). Mások szerint nem törzsfő vagy fejedelem volt, hanem egy, a frankoknál szép karriert befutott szláv. Ha ugyanis szláv törzsfő lett volna, nem lehetne Erich embere, s főleg nem egy olyan fontos feladattal megbízva, mint a *hring* kirablása (Váczy Péter), amit azért sikerül végrehajtania, mert jól kiismeri magát az avar birodalomban és harci taktikában, s

tud nomád módon, meglepetésszerűen támadni (Walter Pohl, Peter Štih). Wonomyr neve mellett valóban semmilyen rang nem

szerepel a *Birodalmi Évkönyvek*ben: míg Erich *dux Foroiulensis*, azaz friauli herceg, addig Wonomyr csak egy *Sclavus*, Erich *dux* hivatali rang nélküli, szláv származású vazallusa!

De mit tudhatunk magáról a kincset rejtő *hring*ről? Még 796 nyarán Károly saját fiát, Pippint is Pannoniába küldi, akinek Itáliából induló seregéhez *in finibus Avarorum*, azaz az „avar végeken” bajor és alemann csapatok csatlakoznak. Útjának sikeréről az ez alkalomból írt dicsőítő énekből és a „fehérlő” Duna partján álló táborban tartott püspöki konferenciáról beszámoló levelekből viszonylag bőséges információval rendelkezünk. Pippin a friauli Körtefa-hágón átkelve – feltehetően Wonomyr nyomdokain – a régi római kori Száva úton, *Emona* (Ljubljana) – *Siscia* (Szigetvár) – *Sirmium* (Székesfehérvár) érintésével *Cibalae* (Vinkovce) közelében jut el a Dunához, ahol tábort ver.

Pippin innen kelt át a Dunán, hogy találkozzon a kagánnal, aki előkelői kíséretében Pippin elé ment, és a még megmaradt kincseket is magával vitte. A kagán hódolása után Károly életrajzírója, Einhard szerint Pippin „szétrombolta” a kagán székhelyét – a *regia kaganit*, azaz a *hringust*, amit a langobardok *campus*-nak neveznek –, amiről másutt azt írja, hogy „a kagán királyi vára annyira elnéptelenedett, hogy ott már semmi nyoma nincs emberi lakásnak”. Nem véletlenül hiányzik azonban Pippin tettének említése a hivatalos *Frank Birodalmi Évkönyvek*ből, és még inkább a Pippint dicsőítő énekből – pedig ha valóban lerombolta volna a *hringet*, azt nemcsak a himnusz szemtanú szerzője, de a birodalmi krónika sem hagyta volna szó nélkül.

Nagy Károly aláírása

nagy térség volt, közepén épített nagy fapalotával (Bóna István). Mások szerint nemcsak kagáni rezidencia, hanem egyfajta kollektív vezetési központ is volt, ahol az avarok királyai hercegekkel udvart tartani szoktak (Deér József), olyan, a nomád népek erődítés nélküli *ordujához* hasonló, sátrakból, faépületekből álló központ, amit különleges jogállású terület vesz körül (Herwig Wolfram, Walter Pohl), esetleg olyan nagyobb zárt térség a Duna–Tisza köze déli végén, amit három oldalról víz határol, ezáltal „gyűrű” (azaz *hring*) benyomását kelti (Csendes Péter).

A *hringet* a legtöbb történész és régész a Duna–Tisza közének déli felébe/végébe lokalizálja. Ezt a helymeghatározást támasztja alá egyrészt Pippin egyesült seregének Száva (esetleg Dráva) menti felvonulási útvonala, s az ennek végén vert tábor, másrészt az a tény, hogy az Alföld déli felén, ugyanebben a térségben állt nemcsak a megelőző gepida fejedelmi központ, de már Attila hun király palotája is (Fetich Nándor). Racionális megfontolások, az egy székhely kialakulását és működését hosszú távon meghatározó településformáló tényezők – így pl. az egyszer már kiépült infrastruktúra, kereskedelmi úthálózat, gazdasági háttér, speciális szolgálonépi települések stb. – is amellettszólnak, hogy az egymást gyorsan váltó barbár népek Attilától, sőt talán már a szarmata időktől kezdve egymástól öröklik a központi székhelyet.

Nagyszentmiklósi kincs 2. korszak, a győztes fejedelem (galvanoplasztikai másolat – MFM, Szeged ©2019)